

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن و حدیث
پردیس تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان پایان نامه

پیوند عضو پس از اجرای حد و قصاص از دیدگاه مذاهب خمس

استاد راهنما

دکتر محمد رسایی

دانشجو

فاطمه فرجی

ماه و سال دفاع

مهر ۱۳۹۴

کتابخانه

باسمه تعالی

تعهدنامه اصالت و حقوق رساله / پایان نامه

اینجانب فاطمه فرجی دانشجوی ورود ۱۳۹۰ مقطع کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی گرایش که موضوع رساله / پایان نامه ام با عنوان: «پیوند عضو پس از اجرای حدّ و قصاص از دیدگاه مذاهب خمسّه» در شورای علمی گروه آموزشی فقه و مبانی حقوق اسلامی به تصویب نهایی رسیده است، تعهد می‌دهم:

- الف) همه مطالب و مندرجات رساله / پایان نامه ام حاصل تحقیقات شخصی ام تهیه شده است و در صورت استفاده از مطالب، نتایج تحقیقات، نقل قول‌ها، جداول و نمودارهای دیگران، منابع و مآخذ آن را مطابق با شیوه نامه دانشگاه ذکر نموده‌ام.
- ب) حقوق مادی و معنوی دانشگاه را درباره این اثر محترم بشمارم و در صورتی که نتایج این تحقیق را در کتاب، مقاله، اختراع، اکتشاف و هر گونه تولید علمی دیگری منتشر کنم، با نام دانشگاه قرآن و حدیث بوده و مطابق با ضوابط آن عمل نمایم.
- ج) در صورت استفاده از حمایت‌های مالی و غیر مالی نهادهای دولتی و غیر دولتی در این تحقیق، مراتب را کتباً به امور پایان نامه‌های دانشگاه اطلاع دهم.
- د) چنانچه در هر شرایط و زمانی، خلاف تعهدات فوق ثابت شود، دانشگاه را در اتخاذ هر نوع تصمیم حقوقی مختار می‌دانم و نسبت به تصمیم اتخاذ شده ادعا و اعتراضی ندارم.

نام و نام خانوادگی دانشجو:

تاریخ و امضاء:

تقدیم

ما حصل آموخته‌هایم را تقدیم می‌کنم به آنان که مهر آسمانی‌شان آرام بخش آلام زمینی‌ام است

به استوارترین تکیه‌گاهم، دستان پر مهر پدرم

به سبزترین نگاه زندگی‌ام، چشمان سبز مادرم

که هر چه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هر چه بکوشم قطره‌ای از دریای بی‌کران مهربانیتان را

سپاس نتوانم بگویم

امروز هستی‌ام به امید شماست و فردا کلید باغ بهشت‌م رضای شما

ره آوردی گران سنگ‌تر از این ارزان نداشتم تا به خاک پایتان نثار کنم، باشد که حاصل تلاشم نسیم گونه،

غبار خستگی‌تان را بزدايد...

سپاسگزاری

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

حمد و سپاس یکتای بی‌همتا را که لطفش بر ما عیان است، ادای شکرش را هیچ زبان و دریای فضلش را هیچ کران نیست و اگر در این وادی هستیم، همه محبت اوست.

پس از ارادت خاضعانه به درگاه خالق یکتا، لازم است از استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد رسایی به خاطر سعه صدر و رهنمودهای دلسوزانه که در تهیه این تحقیق مرا مورد لطف خود قرار دادند و راهنمایی لازم را نمودند تشکر و قدردانی نموده، توفیق روز افزون ایشان را از درگاه احدیت خواهانم.

چکیده

امروزه تحولات و پیشرفت‌های سریع علم پزشکی موجب پیدایش مسائل بسیاری گردیده است که تمامی آن‌ها پاسخی مناسب می‌طلبند. از جمله این مسائل که در حوزه علم فقه مطرح گردیده و اندیشمندان و فقهای عظام را به تحقیق و کنکاش دعوت نموده، مسأله «پیوند عضو پس از اجرای حدّ و قصاص» می‌باشد. بحث اصلی در این مسأله بدین صورت است که با توجه به اینکه در حال حاضر پیشرفت‌های پزشکی بدین مرحله رسیده است که به واسطه آن می‌توان بسیاری از معلولیت‌های جسمی بشر را مرتفع ساخت و بسیاری از بیماری‌ها و نواقص را درمان و معالجه نمود، آیا بر این اساس امروزه می‌توان پس از اجرای برخی احکام شرعی همچون حدّ و قصاص نیز از این پیشرفت علمی بهره برد و به افرادی که به سبب ارتکاب جرم و جنایتی مورد اجرای حکم شرعی قرار گرفته و عضوی از اعضای بدن خویش را از دست داده و به نقص عضو دچار گردیده‌اند، چنین اجازه داد که بتوانند پس از اجرای حکم، مجدداً آن عضو مقطوع را به بدن خویش پیوند نمایند؟ آیا در شرع مقدّس چنین مجوزی برای ایشان صادر گردیده است؟ برای پاسخگویی به این مسأله فقها و اندیشمندان بزرگ جهان اسلام معتقدند که می‌بایست این مسأله را از دو جهت مورد بررسی قرار داد، جهت اول: حکم پیوند عضو مقطوع و جهت دوم: تأثیر این پیوند بر اجرای حکم حدّ و قصاص.

لذا نوشتار حاضر پژوهشی تطبیقی است که با هدف تبیین دیدگاه مذهب امامیه و مذاهب چهار گانه اهل سنت در خصوص این موضوع، در سه فصل تهیه و تنظیم گردیده و طی آن آرای و اقوال صاحب‌نظران و فقهای این مذاهب همراه با ادله ارائه شده از سوی ایشان نسبت به جواز یا عدم جواز پیوند عضو پس از اجرای حدّ و قصاص مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

واژگان کلیدی: پیوند عضو، قصاص، حدّ، میتة، مذاهب خمسه.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۳	۱-۱ کلیات
۳	۱-۱-۱ بیان مسأله تحقیق
۳	۱-۱-۲ پرسش‌های اصلی تحقیق
۴	۱-۱-۳ فرضیات تحقیق
۴	۱-۱-۴ روش تحقیق
۴	۱-۱-۵ پیشینه تحقیق
۵	۱-۱-۶ ضرورت و اهداف تحقیق
۶	۲-۱ مفاهیم
۶	۱-۲-۱ پیوند اعضا
۶	۱-۲-۱-۱ تعریف لغوی پیوند
۶	۱-۲-۱-۲ تعریف لغوی عضو
۶	۱-۲-۱-۳ تعریف لغوی پیوند عضو
۷	۱-۲-۱-۴ تعریف اصطلاحی پیوند عضو
۷	۲-۲-۱ قصاص
۷	۱-۲-۲-۱ تعریف لغوی
۸	۲-۲-۲-۱ تعریف اصطلاحی
۹	۳-۲-۱ حد

۹-۲-۱-۴ تعریف لغوی ۹

۱۰-۲-۱-۴-۱ تعریف اصطلاحی ۱۰

۱۱-۲-۱-۵ تاریخچه پیوند اعضاء ۱۱

۱۳-۲-۱-۶ اقسام پیوند اعضاء ۱۳

فصل دوم: پیوند اعضاء از دیدگاه فقه‌های امامیه ۱۶

۱۷-۲-۱ بررسی احکام فقهی پیوند اعضاء ۱۷

۱۷-۱-۲-۱ حکم پیوند عضو به بدن صاحب عضو ۱۷

۱۸-۱-۱-۲-۱ آرا و اقوال فقها ۱۸

۱۸-۱-۱-۲-۱-۲ ادله مخالفین پیوند ۱۸

۱۸-۱-۱-۲-۱-۲ دلیل اول: نجاست عضو پیوندی ۱۸

۲۰-۱-۱-۲-۱-۲ دلیل دوم: استصحاب نجاست ۲۰

۲۰-۱-۱-۲-۱-۲ دلیل سوم: مانعیت از حیث حرام گوشت بودن ۲۰

۲۰-۱-۱-۲-۱-۲ پاسخ موافقین پیوند ۲۰

۲۴-۱-۲-۱ پیوند عضو پس از اجرای قصاص ۲۴

۲۵-۱-۲-۱-۲ مقام اول: حکم پیوند عضو مقطوع ۲۵

۲۵-۱-۲-۱-۲ دیدگاه مخالفین ۲۵

۲۶-۱-۲-۱-۲ دیدگاه موافقین ۲۶

۲۹-۱-۲-۲ مقام دوم: تأثیر پیوند عضو بر حکم قصاص ۲۹

۲۹-۱-۲-۲-۱ آرا و اقوال فقها ۲۹

۳۸-۱-۲-۱ پیوند عضو پس از اجرای حدود ۳۸

۳۸-۱-۲-۱-۳ مقام اول: حکم پیوند عضو مقطوع ۳۸

۳۹-۱-۲-۲ مقام دوم: تأثیر پیوند عضو مقطوع بر اجرای حکم سرقت و محاربه ۳۹

۳۹-۱-۲-۳-۱ آرا و اقوال فقها ۳۹

فصل سوم: پیوند اعضاء از دیدگاه فقهای عامه	۴۸
۱-۳ بررسی احکام فقهی پیوند اعضاء	۴۹
۱-۳-۱ حکم پیوند عضو به بدن صاحب عضو	۴۹
۱-۳-۱-۱ حکم پیوند عضو بر اساس معالجهٔ نقص ناشی از غیر قصاص و حدّ	۴۹
۱-۳-۱-۱-۱-۱ اقوال فقها	۵۰
۱-۳-۲ پیوند عضو پس از اجرای قصاص	۶۱
۱-۳-۲-۱ حکم پیوند عضو مقطوع جانی	۶۱
۱-۳-۲-۱-۲ تأثیر پیوند عضو مقطوع بر حکم قصاص	۶۱
۱-۳-۲-۱-۲-۱ آرا و اقوال فقها	۶۱
۱-۳-۲-۲ ادله مخالفین پیوند عضو	۷۲
۱-۳-۳ پیوند عضو پس از اجرای حدود	۷۴
۱-۳-۳-۱ پیوند عضو پس از اجرای حدّ سرقت و محاربه	۷۴
۱-۳-۳-۲ حکم پیوند عضو مقطوع سارق و محارب	۷۴
۱-۳-۳-۳ تأثیر پیوند عضو بر اجرای حدّ سرقت و محاربه	۷۵
۱-۳-۳-۳-۱ آرای موافقین	۷۵
۱-۳-۳-۳-۲ آرای مخالفین	۸۰
ضمائم	۸۴
نتایج	۹۲
فهرست منابع	۹۵

مقدمه

امروزه با پیشرفت روز افزون علم پزشکی در ابعاد مختلف آن، بیش از پیش شاهد تاثیرات این علم در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی افراد بشر هستیم، از جمله موضوعاتی که رشد علم پزشکی بیش از پیش جوامع را با آن مواجه می‌کند، مسأله پیوند اعضای بدن انسان است که به علل مختلف از پیکر فرد جدا شده است، این موضوع نیز یکی از عرصه‌های رشد و تعالی علم پزشکی است که می‌تواند تحول بزرگی در زندگی افراد داشته باشد این مسأله زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که موضوع پیوند عضوی که در اثر اجرای حد و قصاص از جانی جدا می‌شود مطرح می‌گردد. آری از سویی فرد، به سبب جنایتی که مرتکب شده مستحق آن است که طبق مقررات اسلامی، حد و قصاص علیه او اجرا شود و از سوی دیگر این مسأله مطرح می‌گردد که آیا بعد از اجرای حد و قصاص عضو، در شرع مقدس، فرد این حق را دارد که عضو مقطوع خود را مجدداً پیوند زده و بدین ترتیب از یک عمر رنج و عذابی که از فقدان آن عضو می‌بایست متحمل شود رهایی یابد؟ به بیان دیگر آیا از منظر دین مبین اسلام، صرف این که فرد درد و رنج ناشی از اجرای حکم را تحمل می‌کند برای تنبیه و مجازاتش کافاست و او بعد از آن می‌تواند آن عضو را پیوند زده و این نقص و عیب جسمی را جبران کند یا این که او چنین حقی ندارد و باید تا آخر عمر به همین صورت زندگی نماید؟

لذا با توجه به سؤالات مطرح شده در این زمینه، این تحقیق درصدد است که با گردآوری و طرح آراء و نظرات ارائه شده از سوی فقها و صاحب نظران بزرگ جهان اسلام، این مسأله را مورد توجه قرار داده و دیدگاه مذهب امامیه و مذاهب چهار گانه اهل سنت را در ارتباط با این مسأله به بحث بگذارد.

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱-۱ کلیات

۱-۱-۱ بیان مسأله تحقیق

موضوع پیوند عضو پس از اجرای حد و قصاص از جمله مباحث مهم و درخور توجه در فقه اسلامی است. بحث اصلی در این رابطه این است که چنانچه عضوی از اعضای بدن شخصی به سبب ارتکاب جرم و جنایتی محکوم به قطع گردد، آیا این شخص اجازه دارد که پس از اجرای حکم شرعی، مجدداً عضو مقطوع خود را پیوند زند یا خیر؟ برای پاسخگویی به این سؤال می‌بایست آن را از دو جهت مورد بررسی قرار داد، جهت نخست: حکم پیوند عضو مقطوع و جهت دوم: تأثیر این امر بر اجرای حکم حد و قصاص. به همین منظور در این مقاله قصد داریم با بیان آراء و نظرات فقها که در خصوص دو مورد فوق مطرح گردیده به تبیین دقیق این موضوع بپردازیم.

۱-۱-۲ پرسش‌های اصلی تحقیق

۱- حکم پیوند عضوی از بدن که در اثر اجرای حد و قصاص از بدن جانی جدا شده است، از منظر مذاهب اسلامی چیست؟

۲- وضعیت تکلیفی اعمال عبادی که فرد پس از پیوند عضو به جای می‌آورد چیست؟ ادله این حکم کدام است؟

۳- پیوند عضو چه تأثیری بر حکم حد و قصاص دارد؟

۱-۱-۳ فرضیات تحقیق

- ۱- اکثر فقهای اسلامی پیوند عضوی را که بر اثر اجرای حدّ و قصاص جدا شده باشد جایز نمی‌دانند.
- ۲- برای عضوی که پیوند زده می‌شود دو حالت متصور است:
حالت اول: پس از پیوند، حیات در عضو جریان می‌یابد، لذا از حالت «مردار» و «میتة» خارج شده و محکوم به طهارت بوده و عبادت با آن صحیح است.
حالت دوم: آنکه قطعاً مزبور فقط در ظاهر به بدن متصل می‌شود و حیات در آن جریان نمی‌یابد، بی‌تردید این قطعاً، مردار است و از این رو محکوم به نجاست بوده و عبادت با آن باطل است.
- ۳- آرای فقهای مذاهب اسلامی در خصوص تأثیر پیوند عضو بر حکم قصاص و حدّ
موافقین: پیوند عضو جایز است زیرا حکم قصاص و حدّ با بریدن و جدا کردن محقق شده و مطلوب شارع به طور کامل اجرا شده و پیوند مجدد تأثیری بر حکم قصاص و حدّ ندارد.
مخالفین: پیوند مجدد جایز نیست؛ زیرا این امر با فلسفه و حکمت قصاص و حدّ که همان عبرت گرفتن دیگران و پند برای مقتصّ منه است منافات دارد.

۱-۱-۴ روش تحقیق

روش پژوهش، روش کتابخانه‌ای است که از منابع موجود و مرتبط با موضوع تحقیق استفاده می‌شود.

۱-۱-۵ پیشینه تحقیق

پیرامون این موضوع آثار ذیل به رشته‌ی تحریر در آمده است:

الف: کتب

- ۱- امام خمینی، تحریر الوسیله
- ۲- النجفی، جواهر الکلام
- ۳- مومن قمی، محمد، کلمات سدیة فی مسائل جدیدة
- ۴- وهبه مصطفی زحیلی، الفقه اسلامی وادلّته
- ۵- پورجوهری، علی، پیوند اعضا در آیینة فقه

۶- یوسف بن عبد الله احمد الاحمد، احكام نقل الأعضاء الإنسان فی الفقه الإسلامی

۷- ایزدهی، سید سجاد، قطع و پیوند اعضا از دیدگاه امام خمینی علیه السلام

۸- لاریجانی، باقر، نگرشی جامع به پیوند اعضا

ب: مقالات

۱- هاشمی شاهرودی، سید محمود، پیوند عضو پس از قصاص

۲- طاهری، حبیب الله، پیوند اعضا از دیدگاه اسلام

۳- آل الشیخ، محمد بن عبد الرحمن، زراعة عضو استؤصل فی حد

۴- الزحیلی، وهبه مصطفی، زراعة عضو استؤصل فی حد

۵- رحمانی، محمد، نگاهی به مبانی فقهی پیوند اعضا

۶- محمدخان (هندی)، وصی، پیوند اعضا از دیدگاه شیعه و مذاهب اربعه

۱-۱-۶ ضرورت و اهداف تحقیق

ضرورت: از یک سو پیشرفت‌های علم پزشکی که موجب امکان و سهولت پیوند اعضا شده است و از سوی دیگر لزوم توجه به بازدارندگی مجازات‌ها برای تأمین امنیت جوامع ضرورت پرداخت علمی و دقیق به مسأله پیوند عضوی که در اجرای حد و قصاص جدا می‌شود را به روشنی نمایان می‌سازد. و در واقع از آیین جامع و پویای اسلام چنین انتظار می‌رود که بتواند پاسخگوی مسائلی که در گذر زمان در زندگی فردی و اجتماعی مکلفین رخ می‌نماید، باشد.

اهداف: حل مسأله‌ای که پیرامون یک موضوع فقهی و حقوقی که ارتباط مستقیمی با علم پزشکی یافته

است از منظر مذاهب اسلامی، هدف این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

۱-۲ مفاهیم

۱-۲-۱ پیوند اعضاء

۱-۲-۱-۱ تعریف لغوی پیوند

در فرهنگ معین در خصوص معنای لغوی عضو چنین آمده:

«پیوند: به معنای ۱- پیوستگی، اتصال. ۲- بستگی، وصلت. ۳- خویشاوند، قوم. ۴- رشته‌هایی که ماهیچه‌ها را به یکدیگر متصل می‌کنند. ۵- وصل کردن شاخه درختی به درختی دیگر از همان نوع که میوه‌هایش نامرغوب است، برای بهتر شدن میوه‌ها. ۶- ترکیب»^۱

۱-۲-۱-۲ تعریف لغوی عضو

در لغت نامه دهخدا واژه عضو اینگونه تعریف شده است:

«عضو: اندام و هر استخوانی از جسد که با گوشت خود فراهم آمده باشد، و گویند آن جزئی است از مجموع جسد مانند دست و پا و گوش و غیره. جزوی از بدن مثل دست و پا و سر»^۲

و همچنین در فرهنگ معین نیز این واژه بدین نحو معنا شده است:

«مجموعه بافت‌هایی از بدن یک موجود زنده پرسلول که وظیفه‌ای مشترک را به عهده دارند مانند قلب و ریه و معده که هر یک از چند بافت ساخته شده است»^۳

۱-۲-۱-۳ تعریف لغوی پیوند عضو

«قرار دادن عضو قطع شده از جسدی به جسد دیگر تا عمل عضو اصلی را برای جسد پیوند گیرنده انجام دهد. در

۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۲ش، ج ۱، ص ۹۷۸.

۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ش، ج ۲۲، ص ۱۵۳۳.

۳. معین، محمد، پیشین، ص ۲۳۱۵.

زبان عربی به زرع استعمال می‌شود. بذری که در زمین می‌کارند تا رشد و نمو کند اما در اینجا معنی غرس و کاشتن بذر بدون معنی نمو آن است.»^۱

۱-۲-۱-۴ تعریف اصطلاحی پیوند عضو

معنای اصطلاحی پیوند عضو در پزشکی عبارتست از: «ملحق ساختن عضو شخصی که امید و حیات و ادامه زندگی از وی بریده شده است به بدن شخصی دیگر که با الحاق عضو تازه می‌تواند ادامه زندگی دهد.»^۲

در فرهنگ عمید نیز در تعریف پیوند عضو چنین آمده:

«قرار دادن عضو سالم به جای عضو ضایع شده، مانند جایگزین کردن قلب سالم به جای قلب معیوب، یا قرار دادن کلیه سالم به جای کلیه از کارافتاده.»^۳ بنابراین «پیوند اعضاء شامل پیوند قلب، کلیه، ریه‌ها، کبد، لوزالمعده و... می‌باشد و علاوه بر این پیوند برخی از بافت‌های بدن را نیز در بر می‌گیرد.»^۴

۱-۲-۱-۲ قصاص

۱-۲-۱-۱ تعریف لغوی

قصاص به کسر قاف از ریشه «قص» به معنی پیگیری است.

راغب اصفهانی می‌نویسد:

«القص تتبع الأثر... والقصاص تتبع الدم بالقود»^۵

۱. بجنوردی، سید محمد، «فروش و پیوند اعضاء در فقه و حقوق»، نشریه آرمان امروز، شماره ۲۴۹۳، خرداد ۱۳۹۳، ص ۷.

۲. همان.

۳. عمید، حسن، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۳ ش، ص ۳۶۱.

۴. پیوند عضو از نظر دین، واحد فراهم آوری اعضای پیوندی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی.

۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، قم: انتشارات نوید، ۱۳۸۷ ش، ص ۴۰۴.

«قصّ، پیگیری نشانه و اثر چیزی است... قصاص دنبال کردن خون است با مجازات.»

طریحی معنی لغوی قصاص را اینگونه بیان می‌کند:

«الْقِصَاصُ بِالْكَسْرِ اسْمٌ لِلْإِسْتِيفَاءِ وَالْمَجَازَاةِ قَبْلَ الْجَنَايَةِ مِنْ قَتْلِ أَوْ قَطْعِ أَوْ ضَرْبِ أَوْ جِرْحٍ، وَأَصْلُهُ اقْتِفَاءُ الْأَثَرِ، فَكَأَنَّ الْمُقْتَصَّصَ يَتَّبِعُ أَثَرَ الْجَانِيِّ فَيَفْعَلُ مِثْلَ فَعْلِهِ فَيَجْرِحُ مِثْلَ جِرْحِهِ وَيَقْتُلُ مِثْلَ قَتْلِهِ وَنَحْوَ ذَلِكَ»^۱

«قصاص به کسر قاف، اسم است برای گرفتن حق و مجازات کردن در مقابل جنایت قتل یا قطع عضو یا زدن و یا مجروح کردن و اصل این کلمه ردیابی و پیگیری اثر است. گویا قصاص کننده می‌خواهد اثر جانی را دنبال کند و عملی مانند عمل او انجام دهد.»

قرطبی نیز در کتاب تفسیر خود در تعریف قصاص چنین نگاشته است:

«وقيل: القص القطع... و منه أخذ القصاص، لأنه يجرحه مثل جرحه أو يقتله به»^۲

«و گفته شده است: قص به معنای قطع است... و قصاص از آن گرفته شده است، از آن جهت

که (جانی) مجروح می‌شود همانند جراحی که وارد ساخته یا کشته می‌شود به سبب آن.»

۱-۲-۲-۲-۲-۲ تعریف اصطلاحی

قصاص در اصطلاح فقهی نیز به معنای لغوی خود شبیه است.

در کتاب معجم لغة الفقهاء در تعریف فقهی قصاص چنین آمده است:

«المماثلة بين العقوبة و الجنایة»^۳

«قصاص عبارت است از مجازات کردن جانی به مثل جنایتی که مرتکب شده است.»

عبد القادر عوده از علمای اهل سنت نیز معنی فقهی قصاص را بدین نحو بیان می‌نماید:

۱. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، تهران: چاپ احمد حسینی، ۱۳۶۲ش، ج ۴، ص ۱۸۰.

۲. قرطبی، ابی‌عبدالله محمد بن احمد الانصاری، تفسیر القرطبی، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۹۶۵م، ج ۲، ص ۲۴۵.

۳. قلعه جی، محمد رواس و صادق قنیبی، حامد، معجم الفقهاء، چاپ اول، بیروت: دار النفاثس، ۱۴۰۵هـ، ص ۳۶۴.

«معنی القصاص أن يعاقب المجرم بمثل فعله فيقتل كما قتل و يجرح كما جرح»^۱
«معنی قصاص آن است که مجرم به مانند عملی که مرتکب شده مجازات می شود پس کشته می شود همانگونه که به قتل رسانده است و مجروح می شود همانگونه که جراحت وارد ساخته است.»

ماده ۱۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ در تعریف قصاص مقرر می دارد:
«قصاص، کیفری است که جانی به آن محکوم می شود و باید با جنایت او برابر باشد.»
قصاص بر دو نوع است: قصاص نفس و قصاص عضو، قصاص در جنایت قتل عمدی را قصاص نفس می گویند و قصاص در جنایات قطع عضو و جرح را قصاص عضو گویند.

۱-۲-۳ حد

۱-۲-۴ تعریف لغوی

جوهری در کتاب الصحاح حد را به معنی منع و بازداشتن بیان می کند: «والحد: المنع»^۲
و راغب اصفهانی می گوید:

«الحد الحاجز بين الشيئين الذي يمنع اختلاط أحدهما بالآخر»^۳

«حد عبارت است از چیزی که میان دو چیز حایل شده و از اختلاط آنها جلوگیری می کند»

در لسان العرب نیز در تعریف لغوی حد چنین آمده است:

«الحدُّ: الفصلُ بينَ الشيئينِ لئلاَّ يختلِطَ أحدهما بالآخرِ أو لئلاَّ يتعدى أحدهما على الآخر»^۴

«حد به معنی جدایی میان دو چیز است که مانع مخلوط شدن یکی با دیگری، یا تعدی یکی

-
۱. عودة، عبد القادر، التشریح الجنایی الاسلامی مقارنا بالقانون الوضعی، بیروت: دارالکتاب العربی، بی تا، ج ۱، ص ۶۶۳.
 ۲. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح فی اللغة، بیروت: دار العلم ملابین، ۱۴۱۰ هـ، ج ۲، ص ۴۶۲.
 ۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، قم: انتشارات نوید، ۱۳۸۷ ش، ص ۱۰۹.
 ۴. ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دارالحیاء التراث العربی، ۱۴۰۸ هـ، ج ۳، ص ۷۹.

بر دیگری می‌شود.»

همچنین در کتاب انوار الفقاهه نیز در تعریف لغوی حد چنین آمده:

«ان أصل معنى هذا اللفظ هو الحاجز و الفاصل و أطلق على المنع لأنه من لوازمه»^۱
«حدّ، در اصل به معنی چیزی است که میان دو چیز حایل شده و آن‌ها را از هم جدا می‌سازد و
از آنجا که، منع از لوازم آن است به معنی منع به کار برده شده است.»

۱-۳-۴-۱ تعریف اصطلاحی

محقق حلی در تعریف حد می‌گوید:

«كل ما له عقوبة مقدرة يسمي حدا»^۲

«هر جرمی که مجازات مقدر و معینی داشته باشد، حدّ نامیده می‌شود.»

فاضل مقداد نیز در کتاب التتبیح حدّ را چنین تعریف می‌کند:

«و شرعا عقوبة تتعلق بإيلاام البدن عين الشارع كميتها»^۳

«حد از نظر شرعی عبارت است از مجازاتی که بدن را به درد می‌آورد و سبب آن ارتکاب گناه

خاصی است و شارع مقدار آن را معین کرده است.»

در میان فقهای اهل تسنن نیز دو تعریف مشهور است:

۱- «عقوبة قد عين الشارع كميتها»^۴

«حد، عبارت است از مجازاتی که شارع، مقدار آن را معین کرده است.»

-
۱. مکارم شیرازی، ناصر، *انوار الفقاهة*، قم: مدرسه الامام علي بن ابي طالب عليه السلام، ۱۴۱۸ هـ، ج ۱، کتاب الحدود و التعزیرات، ص ۱۲.
 ۲. حلی، محقق نجم الدین جعفر بن حسن، *شرائع الإسلام في مسائل الحلال و الحرام*، قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ هـ، ج ۴، ص ۱۳۶.
 ۳. سیوری، الحلی، مقداد بن عبدالله (فاضل مقداد)، *التتبیح الرائع لمختصر الشرايع*، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی رحمته الله، ۱۴۰۴ هـ، ج ۴، ص ۳۲۷.
 ۴. الزید، زید بن عبد الکریم بن علی، *العفو عن العقوبة في الفقه الاسلامی*، ریاض: دار العاصمة، ۱۹۸۰ م، ص ۳۷۱.

۲- «و في الشرع عقوبة مقدره لاجل حق الله حد»^۱

«مجازات معین شده از سوی شارع در رابطه با حق الله است.»

قانون مجازات اسلامی نیز در ماده ۱۳ به تعریف حد پرداخته و مقرر می‌دارد:

«حد، به مجازاتی گفته می‌شود که نوع و میزان و کیفیت آن در شرع تعیین شده است.»

۱-۲-۵ تاریخچه پیوند اعضاء

اگرچه مسأله پیوند اعضاء به بدن انسان در سال‌های اخیر و در سایه پیشرفت‌های روزافزون علم پزشکی، شکلی مرسوم یافته و به صورت فراگیر در بیمارستان‌ها و مراکز درمانی انجام می‌شود، اما این امر بدین معنا نیست که پیوند اعضاء اختصاص به زمان حال داشته و در زمان‌های گذشته صورت نمی‌پذیرفته است. چه آن که آثار به دست آمده از آن دوران‌ها نشان دهنده این است که شکل‌های ابتدایی این امر به تمدن‌های چینی، هندی، مصری و بابلی و همچنین عصر اسلام مستند است.

در تابلو نقاشی که در موزه پرادو مادرید نگه داری می‌شود، صحنه‌ای از شهر دمشق در قرن سوم پس از میلاد طراحی شده است که پزشکان در حال پیوند پای یک سیاه پوست مرده به بدن سفید پوستی هستند که با پای له شده در حال مرگ است. در قرن شانزدهم میلادی نیز عملیات ساده پیوند پوست انسان صورت گرفت و در سال ۱۹۰۲ میلادی نیز دکتر «آلکسیس کارل» پیوند عروق را انجام داد و بدین وسیله رشته جراحی عروق را پایه گذاری نمود. همچنین در سال ۱۹۵۴ در امریکا پیوند کلیه در یک زوج دو قلو با موفقیت تمام انجام شد. پس از پیوند کلیه، برای اولین بار در سوم دسامبر ۱۹۶۷ نخستین پیوند قلب انسانی به انسانی دیگر توسط دکتر «کریستین برنارد» انجام می‌شود، لکن اولین انسان با قلب پیوندی، پس از هجده روز در اثر پیشرفت بیماری عفونی در می‌گذرد. این جراح ناامید نمی‌شود و بلافاصله دست به کار شده و در دوم ژانویه ۱۹۶۸ برای دومین بار قلب انسانی به انسان دیگر را پیوند می‌زند که این پیوند با موفقیت روبرو می‌شود. در سال‌های بعد و به صورت خاص در عصر حاضر، عملیات پیوند اعضاء به سرعت پیشرفت کرده است. به گونه‌ای علاوه بر پیوند کلیه و قلب، پیوند اعضایی چون کبد، ریه و قرنیه

۱. شوکانی، محمد بن علی، نیل الاوطار من احادیث سیدالاکخيار: شرح منتهی الاخبار، بیروت: بی‌نا، ۱۴۱۲ هـ، ج ۷، ص ۲۵۰.